

SZOVAY BARBARA

Mimikri

*Nem a legerősebb, s nem is a legintelligensebb marad életben;
hanem az, aki a legfogékonyabb a változásra.*

(Charles Darwin)

Amikor gyerek voltam, édesapámnak volt egy nála jóval fiatalabb barátja, aki hetente átjárt hozzánk kávézgatni, meg eszmét cserélni. Azt hiszem, Péternek hívták, de az is lehet, hogy másképp. Apám mindenesetre nagyon kedvelte őt. Előszeretettel pártfogolt ugyanis olyan fiatalokat, akikkel tudott komoly dolgokról beszélni. Különlegesnek ítélte őket, és miután Péterre a megszokottnál is jobban ráillett e szigorú séma, gyakorta elhívta, hogy mondja el a véleményét az aktuális politikai, munkahelyi vagy morális kérdésekről. Sajnos azonban apám nem látta be a különlegesség teljes horizontját.

Az emberek akkoriban ugyanolyanok voltak, amilyenek ma, egyetlen, végső soron irreleváns körülményt leszámítva: mindenki kalapot hordott. Ki színeset, ki egyszerűbbet, valaki lyukasat, mások drágakövekkel kirakottat. Minden kornak megvan a maga berögződése. A miénknek éppen ez a kalapos mizéria volt. S mint ahogy minden kornak van berögződése, úgy minden korban vannak néhányan, akik e berögződéssel szembeszállnak. Hogy meggyőződésből teszik, vagy annak híján – mondjuk azért, hogy ne váljanak olyasmivé, amit ők leggyakrabban a „tömegtermék” vagy „csorda” jelezővel illetnek –, nem számít. A külvilág általában annyit észlel ebből, hogy ezek az emberek az átlagtól eltérően néznek ki és máshogy viselkednek. Tehát mások – vonják le az elhamarkodott következtetést. Apám barátja is ilyesféle ember volt. Nem hordott kalapot, mi több, a haját rendszerint olyan fazonra vágatta és olyanra színezte, hogy még a másaknál is másabul festett.

Egy nap a szobámban játszottam, amikor arra lettem figyelmes, hogy az apám éles rosszallását fejezi ki barátja új külleme iránt. Neki sem tetszhet minden kihágás – gondoltam magamban, és játszottam tovább. De aztán később, amikor olyan mondatfoszlányok szűrődtek fel az emeletre, hogy „mint az összes többi” vagy „ki nem néztem volna”, képtelen voltam úrrá lenni a kíváncsiságomon, és lementem a konyhába egy pohár üdítőért,

SZOVAY BARBARA (1992, Kassa) a budapesti Kölcsey Ferenc Gimnáziumban érettségizett, tanulmányait pszichológia szakon folytatja. Első regényén dolgozik.

hogy közelebbről kihallgassam, mi verte ki a biztosítékot az apámnál, aki egyébként rendkívül intelligens és jó meglátású ember volt.

Ami aznap este a szemem elé tárult, máig őszinte döbbenettel és valami-féle abszurd csodálattal tölt el. A dohányzóasztal mellett ugyanis valóban egészen más benyomást ébresztő figurát pillantottam meg, mint amilyenekhez szokva voltam. Öltözéke a kortalan elegancia jegyeit viselte magán, és bár frizurája változatlanul rendhagyó volt, a feje búbjára helyezett, fehér selyemszalaggal díszített kalap elvette annak provokatív mellékízét. Amikor a konyhába értem, apám éppen azt ecsetelte vendégének, hogy ő komoly ember lévén nem tarthat tovább a szárnyai alatt holmi jöttmentet, aki egyénisége leglényegét fölládozva beolvad a tömegbe. Őt ehhez túl sokan ismerik, és mind önmaga előtt, mind a társaságban rossz fényt vetne rá, ha olyasvalakihez adná a nevét, aki kalapot hord. Világéletében a lázadók oldalán állt. Barátjának tehát meg kell szabadulnia a kalapjától, ha továbbra is a társaságában kíván időzni, szögezte le kategorikusan.

Péter szótlanul ült a kávéja fölött. Láttam, hogy valahányszor apám az „identitást”, „büszkeséget”, „tartást”, vagy más ehhez hasonló, számomra idegen szavakat vett a szájára, Péter némán fölnevezett rá, mintha értetlen fizimiskájával sugallni próbált volna valamit. De apám egyáltalán nem vett róla tudomást, egyre csak hajtogatta: elutasítja ezt a szélsőséges változást.

Már a negyedik pohár üdítőt töltöttem, amikor valami belső kényszerrel vezérelve úgy éreztem, meg kell szakítanom apám lejárató monológját.

„Apa” – szóltam.

„Tessék?” kérdezte kissé ingerülten, hiszen megzavartam.

„Mitől lesz valaki tömegtermék? Mindent úgy kell hozzá csinálni, ahogy mások teszik, vagy elég csak egy dolgot?”

Apám hátradőlt karosszékében, csészéjét gondosan a tányérjára helyezte és fél testével felém fordult. Azt a kelletlen szigort, ami kiült a szemébe, már jól ismertem. Akkor nézett így, amikor olyan dolgot kérdeztem, amelyre ugyan szívesen válaszolt, de szerinte még bőven lett volna időm megérteni. Mint például az azt megelőző éjjel, amikor véletlenül szétszórtam egy díszes fémdobozban tartott fényképeit, megszámloltam őket, s azután megkérdeztem, hogy az ember az életben csak egyszer lehet-e igazán szerelmes, vagy tizenhatszor is.

„Azt az egy dolgot kell hozzá úgy csinálni, fiam, amit a leglátványosabban csinál úgy mindenki más is” – felelte végül, majd visszafordult, mint akinek nincs több hozzáfűznivalója. Nem értettem egyet, de nem tudtam volna szavakba foglalni, hogy miért. Egyszerűen úgy éreztem, hogy ezzel az elmélettel valami nincs rendben. Miután azonban apám világosan jelezte, nem érdekelt a diskurzus további részében, kitöltöttem az ötödik pohár narancslevemet, és sietősen a lépcső felé vettem az irányt. Láttam, hogy Péter követett a tekintetével, de igyekeztem figyelmen kívül hagyni, mert attól féltem, még egy dologgal több lesz, amit majd nem értek; és az ilyet

már gyerekkoromban is nehezen viseltem. Így aztán visszahúzódtam a szobámba, és elalvás előtt többször elismételtem magamnak, hogy aznap mi mindent nem értettem. Ezt azért éreztem szükségesnek, hogy ha később szembe találnának jönni velem a válaszok, fel legyek készülve, hogy befogadjam őket. Ezt a szokásomat azóta is gyakorlom.

Ma már tudom, hogy Péter azért meredt rám reménytől ragyogó ábrázattal azon az estén, mert közel s távol én voltam az egyetlen, akiben bajtársára lelhetett volna az apám okozta őrlődései közepette. Még annak ellenére is, hogy akkoriban fogalmam sem volt, hogy tulajdonképpen miféle felismerésen osztozunk.

Húsz év telt el. Az emberek semmit sem változtak, kivéve egy, még mindig mérhetetlenül irreleváns dolgot: a kalap ideje leáldozott. Most inget hordunk. Ki színeset, ki egyszerűbbet... De ezt már tudják. Én is inget hordok. Nem akartam olyan lenni, mint az apám.

Tegnap délután az újságoshoz igyekeztem, amikor egy ismeretlen, idősebb férfi megállított. Hosszú, fekete szövetkabátot viselt, alatta fekete nadrág és sötétszürke, fehér hajszálcsíkokkal díszített ing. Nem tűnt különösebben veszélyesnek. Máris az elején bátorkodott megjegyezni, hogy nagyon örül, hogy lát, azután pedig bizalmasan érdeklődött a lelkem állapota felől. Összезavarodtam, hiszen ezek nem olyan dolgok, amelyeket az ember egy idegennel akarna megbeszélni. Ugyanakkor volt valami a hanglejtésében, amivel igen hamar elkábította a racionalitásomat, úgy éreztem, talán nem is volna oly következetlen lépés, ha elárulnék neki egyet s mást. Mielőtt azonban így tehettem volna, jelezte, hogy látja, hogy nem sikerült felidézniem a kilétét, majd így szólt:

„Az ember attól válik tömegtermékké, hogy olyan életfilozófia mellett kötelezi el magát, amely ugyan minden generációban másféle köntösben üti fel a fejét, de a rajta alapuló következtetések és tettek ugyanazon tőről fakadnak. Valamely terebélyes, mindenkor aktuális tőről, ha tetszik.”

Szelíd vigyor ült ki az arcára, mintha észrevette volna, hogy nem egészen tudom követni, és különben sem értem, miért mond nekem efféléket, amikor látja, hogy a dolgomra sietek. Ekképpen folytatta: „Amíg kitaposott utakon járunk, nincs esélyünk megszabadulni a tömegesség szellemétől, még kevésbé adódik módunk megvalósítani a nekünk járó függetlenséget. Márpedig ez elengedhetetlen ahhoz, hogy később szabadon eldönthessük, mitől szándékozunk igazán függni. Hogy pulóvert, vagy trikót visel-e, ne adj' Isten mezítelen felsőtesttel közlekedik, elenyésző körülmény, ameddig döntését nem fűti más, mint hogy azoktól, akik inget hordanak, különbözzön. De ugyanez a helyzet akkor is, ha azért jár pulóverben, mert a maga számára az a legkényelmesebb és legegyszerűbb, esetleg legolcsóbb megoldás.”

dás, vagy azért trikóban, mert az emeli ki a legjobban előnyösnek vélt tulajdonságait, vagy azért mezítelenül, mert lusta ahhoz, hogy fölvegyen valamit, vagy akár mert meggyőződése, hogy felsőöltözék nélkül is keresztül fogja tudni vinni szándékát, legyen az bármi. Ezek mind olyan dolgok – konstataciók –, amelyek számos kortársát motiválják a döntéseiben. Az én kortársaimat is ilyesféle indítékok vezették, amikor fejedőjüket megválasztották. De ezt természetesen csak nagy általánosságban mondom. Kivételek mindig vannak; s éppen az e tekintetben való kivételesség az, amely képes kiemelni a hordából. Már amennyiben valakinek ez igénye – tette hozzá elegáns cinizmussal. – Attól, hogy tulipánt ültet, amikor a csipkebokor a módi, még nem lesz különböző. Attól viszont, hogy azért ültet tulipánt, mert meggyőződése, hogy az esztétikusabb látvány, s tapasztalata szerint embertársai jobb közérzetre gyulladnak, ha szép dolgokat látnak, és ez hosszú távon termékenyítőleg hat a kapcsolataikra, és így tovább, attól már igen.”

„Nem gondoltam volna, hogy valaha látom még” – szoltam döbbeneten.

Ez az ismeretlen férfi, aki megállított az utcán, apám néhai barátja, Péter volt. Ő sem feledkezett meg a közös ügyünkről. Hirtelen rengeteg kérdés fogalmazódott meg bennem, és nem tudtam, melyikkel kezdjem. Végül arra esett a választásom, amelyik elsőként furakodott a fejembe.

„Mondja, miért nézett rám olyan sokat sejtetően aznap este, amikor az apám elküldte?”

„A gyerekekkel világéletemben jobban megérttettem magam. Nem számít, hogy akkoriban még nem lehettek meg a verbális eszközei arra, hogy megragadja, mi történik. Érezte, és nekem ez abban a helyzetben rengeteget jelentett. Támaszt nyújtott.”

Szótlanul álltam.

„Egyfajta metafizikai intelligencia ez, azt hiszem – mondta mosolyogva. – Ugyanaz a dolog, amelyből rendkívül sok adatott némely tanulatlan, lexikális ismeretekben nem igazán bővelkedő embernek is.”

„És miért döntött úgy, hogy inget hűz? Vagy kalapot annak idején?” – kérdeztem hirtelen felindulásból.

„Mindkettőnek ugyanaz az oka, barátom. Nagyon sokat gondolkodtam azon, hogy melyik az a kártyalap, amelyre mindenemet feltenném. Akarom mondani, hogy az élet minden értelmétől és értelmetlenségétől, és az ezekről alkotott megszámíthatatlan elmélettől és találgatástól függetlenül mi az, amire én, és csakis én, a legerősebb készletet érzem.”

„És mi az?”

„Ezt helyüött hosszú volna kifejtennem – állapította meg tapintatosan. – Mindenesetre úgy vélem, hogy miután e céloim elérésében elsősorban a nem sokat elmélkedő, siető ember segítségére számítok, gyakorlatban is el kell fogadnom azokat a sztereotípiákat, amelyeknek meglátásom szerint ő

a mindennapjait alárendeli. Ez az én koromban a kalap volt, a maga korában az ing, a gyerekeink korában pedig talán a szandál lesz... Télen is!” – nevetett.

„Értem” – feleltem. Valójában nem teljesen értettem, de nagyon szerettem volna.

„Jöjjön, igyunk egy kávét – vetette fel. – Az időjárás is kedvez az eszmecserének. – Felpillantott a felhőtlen, napos égboltra, majd újra rám szegezte tekintetét. – Ha nem siet, szívesen kifejtem.”

„Voltaképpen nem sietek” – mondtam, majd közösen választottunk egy kevésbé frekvenciált kávézót.

(Tabéry novellapályázat 2016 – II. díj, megosztva)